

NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ DRAUDIMO SRITYJE KRIMINOLOGINĖS
SAMPRATOS PROBLEMA**Dr. Tomas Rudzkis**

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo administravimo fakulteto Kriminologijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 46 18
Elektroninis paštas crimlogd@mruni.lt*

Doc. dr. Artūras Panomariovas

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 46 39
Elektroninis paštas bpk@mruni.lt*

Pateikta 2006 m. kovo 2 d., parengta spausdinti 2006 m. gegužės 25 d.

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjama nusikalstamų veikų draudimo srityje sampratos problematika. Siekiant atskleisti šios sampratos turinį, detalai analizuojami nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų „veikimo“ srities, t. y. draudimo, požymiai, pateikiama draudimo prigimties koncepcijų, draudimo sąvokų apžvalga, formuluojamas draudimo apibrėžimas. Autoriai atskleidžia tik rizikinio pobūdžio komercinio draudimo sampratą, nenagrinėja valstybinio socialinio bei privalomojo sveikatos draudimo santykių, kadangi toks pasirinkimas yra priimtinesnis kriminologiniu požiūriu. Priešingu atveju draudimo samprata taptų pernelyg abstrakti, ir todėl aptariamų nusikalstamų veikų priežastingumo bei prevencijos kryptį formavimo tyrimų rezultatai būtų mažiau efektyvūs ir naudingi.

Darbe pateikiama nusikaltimų draudimo srityje sampratų apžvalga ir konstatuojama, kad nei viena iš jų išsamiai neatskleidžia nusikalstamų veikų šioje srityje viseto, o tai trukdo atlikti šios problemos kriminologinę analizę. Šiuo tikslu straipsnyje apibrėžiama kriminologinė nusikalstamų veikų draudimo srityje sąvoka ir pagrindžiamas jos tikslingumas.

Pagrindinės sąvokos: draudimas, draudimo požymiai, sukčiavimas, nusikalstamos veikos draudimo srityje.

ĮVADAS

Dėl draudimo santykių specifikos (grindžiami šalių tarpusavio pasitikėjimu; nusikalstamos veikos ir jų rezultatus nesudėtinga išoriškai pateikti kaip visiškai legalius; tokių veikų išaiškinimo rizika yra minimali, atskleidus bausmės tikimybė yra labai maža; nusikalstamai veikę asmenys yra visuomenės toleruojami [1, p. 7]) nusikalstamos veikos draudimo srityje yra patrauklus neteisėto pasipelnymo būdas. Pavyzdžiui, JAV ekspertų vertinimu, sukčiavimo požymių yra beveik 36 proc. visų transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės sužalojus asmenį atvejų [2, p. 1].

Dėl daromos žalos šie nusikaltimai kelia didelį pavojų visuomenei ne tik dėl nusikalstamų veikų, kuriomis kėsiniama į draudimo santykius, bet ir dėl tokias veikas lydinių vagysčių, tyčinių svetimo turto sugadinimų,

nužudymų ir kt. Šio pobūdžio nusikalstamomis veikomis padaroma ir „moralinė“ žala draudimo verslui, nes griaunamas draudimo veiklos pagrindas – draudimo įmonių ir jų klientų tarpusavio pasitikėjimas. Neretai neteisėtai iš draudimo įmonių gautais pinigais finansuojama tolesnė nusikalstama veika. Atsižvelgiant į didėjantį draudimo rinkos indėlį į nacionalinę ekonomiką, šios srities kriminogeniškumas ima kelti nemenką grėsmę tiek valstybės ekonominiam saugumui, tiek teisėtvarakai. Tačiau nusikalstamų veikų draudimo srityje problema išsamiau netirta. Lietuvoje tik keletas mokslininkų nagrinėjo kai kuriuos tiriamos problemos aspektus, buvo surengtos kelios konferencijos draudimo įmonių specialistams, kuriose diskutuota atskirais nagrinėjamos problemos klausimais. Šio straipsnio aktualumą lemia tai, jog čia atskleidžiama nusikalstamų veikų draudimo srityje samprata bei pagrindžiamas tokių veikų kriminolo-

ginės analizės poreikis. Su šiuo tyrimo tikslu susijęs ir tyrimo objektas, apimantis draudimo srityje susiklosčiusius santykius bei nusikalstamas veikas, kuriomis į šiuos santykius kėsiniamasi.

Taikant sisteminės ir loginės analizės metodus, straipsnyje analizuojami draudimo požymiai, atskleidžiama komercinio draudimo samprata. Remiantis užsienio literatūroje pateikiamų sukčiavimo ir kitų draudimo nusikaltimų sąvokų apžvalga, formuluojama samprata, apibūdinanti padarytų nusikalstamų veikų draudimo srityje kriminologinę grupę.

I. DRAUDIMO SAMPRATA

Nusikalstamos veikos yra įvairialypės ir gali būti įgyvendinamos įvairiose žmogaus veiklos srityse. Nusikalstamumas kelia grėsmę visoms ekonominės veiklos sritims, taip pat ir draudimo sričiai. Beje, negalima teigti, kad šis neigiamas reiškinys yra šiuolaikinės draudimo rinkos požymis, kadangi nuo pat draudimo užuomazgų, kai žmonės pradėjo mažinti individualių nuostolių riziką jungdami išteklius, nusikaltimai tapo nuolatniais draudimo instituto palydovais [3, p. 23]. Vieni iš pirmųjų tokio pobūdžio nusikaltimų buvo tyčinis apdraustų laivų skandinimas senovės Graikijoje [4, p. 21]. Pirmasis nusikaltimas gyvybės draudimo srityje užregistruotas XVIII a. trečiajame dešimtmetyje Anglijoje [5, p. 100–101].

Kriminologiniais tikslais siekdami išskirti tokių nusikalstamų veikų grupę, pirmiausia turime apibrėžti jų veikimo kontekstą, t. y. atskleisti draudimo požymius bei sampratą.

Veikdami žmonės susiduria su įvairiais pavojais, gresiančiais tiek jiems patiems, tiek jų artimiesiems ar jų turtui, t. y. susiduria su vienokia ar kitokia rizika. Beje, nėra žinoma nei konkreti šių pavojų kilimo vieta ir laikas, nei galimų padarinių apimtys. Kadangi „nežinomybė“, kuri būdinga rizikai, gali ne tik sukelti nepasitikėjimo jausmą, bet ir trikdyti normalią ūkinę veiklą (kuriai būtinos aiškios veiklos perspektyvos), kyla poreikis tokią riziką eliminuoti arba bent jau sumažinti. Kai kuriuos tokios rizikos eliminavimo ar sumažinimo būdus gali įgyvendinti pats ūkinės veiklos subjektas. Pavyzdžiui, jis gali naudoti priemones, užkertančias kelią pavojingiems įvykiams (statydamas būstus iš ugniai atsparių medžiagų, tuo išvengdamas gaisro išplitimo) arba slopinančias iškilusius pavojus (diegdamas priešgaisrinės apsaugos sistemas būste), paremtas mokslo pasiekimais (statydamas tiltus naudotis medžiagų atsparumo teorijos siūlymais), kurti atsargos fondus ir t. t. Kiti rizikos mažinimo būdai susiję su jos (tiksliau – jos finansinės išraiškos) perdavimu kitiems asmenims (laidavimas, garantija ir pan.). Bene plačiausiai paplitęs pastarosios grupės rizikos mažinimo būdas yra draudimas. Jis leidžia asmeniui, susiduriančiam su įvairiomis rizikomis, už nedidelį mokestį kitam asmeniui (dažniausiai – specializuotai įmonei) perduoti atsakomybę dėl padarinių, kilusių atsitikus sutartyje numatytiems įvykiams [6, p. 25].

L. I. Reitmano nuomone, draudimas yra neatsiejamas gamybinių santykių elementas, susijęs su materialinių ūkinės veiklos nuostolių atlyginimu, kadangi svarbiausia normalios ūkinės veiklos sąlyga yra jos tolydumas (nenutrūkstamumas) [7, p. 6]. Būtent rizikinis veiklos pobūdis sukuria santykius tarp žmonių, kuriais siekiama užkardyti, lokalizuoti bei įveikti stichinių ar kitų nelaimių padarinius, taip pat atlyginti žalą. Šie objektyvūs santykiai atspindi žmonijos poreikį išlaikyti pasiektos materialios gerovės lygį.

Iki šiol nėra vieningos mokslininkų nuomonės dėl draudimo sampratos. Tai lemia skirtingos draudimo prigimties aiškinimo koncepcijos. Kai kurios iš jų, pavyzdžiui, „žaidimo“ ar „taupymo“, nėra populiarios, kitos, pavyzdžiui, rizikos bendrijos modelio ar rizikų perskirstymo, turi daugiau šalininkų.

H. Wagneris, sukūręs žalos paskirstymo teoriją, teigė, jog draudimas – tai ūkinis institutas, šalinantis arba bent jau mažinantis tam tikrų nenumatytų įvykių žalingas pasekmes atskiro asmens turtui, paskirstydamas jas tiems, kuriems gresia toks pats pavojus. Vis dėlto šis požiūris turi ir trūkumų, kadangi apima savidraudos elementus, tačiau neapima atvejų, kai draudimu nesiekama atlyginti žalos (pavyzdžiui, kaupiamajame gyvybės draudime) [8, p. 25].

Pasak kitos koncepcijos atstovo T. Brücko, asmenys, perduodami draudimo įmonei vienos rūšies riziką, tarsi susivienija į savotišką darinį – rizikos bendriją. Tokiu būdu draudimas suprantamas kaip tam tikras rizikos bendrijos modelis.

Apsaugojimo teorija, kurios pagrindinis atstovas – draudimo teisės teoretikas J. Hupka, draudimą vertina kaip priemonę, kuri pašalina bet kokias nesaugumo apraiškas, garantuodama apsaugą nuo gyvenimo sukrėtimų. Tačiau ši teorija pagrįstai kritikuojama, kadangi taip apibrėžiamą draudimą sunku atskirti nuo kitokių priemonių asmens būčiai aprūpinti.

Vadinamoji įmonių teorija, plėtotą W. Goldschmidto ir A. Rocco, draudimą apibūdina per teisinius santykius tarp draudimo įmonės ir draudėjo: draudimo įmonė planinga, apmokama veikla išipareigoja suteikti draudiminę apsaugą asmenims, kuriems gresia vienarūšė rizika.

Kitų mokslininkų nuomone, draudimas yra atlyginamas rizikų sujungimas siekiant jų pasiskirstymo (G. Crosta), t. y. draudimo įmonės už atlygį (draudimo įmoką) išipareigoja išmokėti draudėjui ar kitam naudos gavėjui tam tikrą pinigų sumą atsitikus sutartam įvykiui, nepriklausančiam nuo suinteresuoto asmens valios (B. Brehmeris). Toks rizikos poveikio pasekmių atlyginimas pagrįstas statistikos dėsniais (W. Shoftonas) [9, p. 19].

Kaip matyti iš koncepcijos pavadinimo, eventualaus poreikio teorija yra grindžiama poreikiu. Šio požiūrio ideologas F. Gobbi nuomone, draudimo paskirtis yra šalinti neatitikimus tarp poreikių ir jų patenkinimo priemonių, todėl draudimas – tai būsimos, nežinomos ir atsitiktinio poreikio paskirstymas daugeliui asmenų [10, p. 34], kitaip tariant, draudimas – tai pagrįsta ūkinė opera-

cija, kuria siekiama patenkinti atsitiktinai kilusius, galimus įvertinti turtinius poreikius (A. Manesas).

Apibendrinant pagal teisinio formalizavimo laipsnį, atskleidžiamus požymius ir taikymo paskirtį, išskirtinos 3 draudimo sampratų grupės:

1. Rizikos valdymo mechanizmas, pavyzdžiui:

- draudimas – tai priemonė, kuria asmuo tikėtina didelį nuostolį, kuris galėtų atsirasti, jei nebūtų draudimo sutarties, iškeičia į nedidelę konkrečią įmoką [11, p. 1];
- draudimas – tai visuomeninis mechanizmas, kuris leidžia asmeniui ar organizacijai iškeisti mažas nustatytas premijas (įmokas) į dideles, bet neužtikrintas išmokas, ne didesnes už draudimo sumą. Pagal šį mechanizmą dauguma, kuriai pavyksta išvengti nuostolių, padeda tiems, kurie juos patiria [12, p. 8];
- draudimas – tai rizikos valdymo forma, naudojama apsaugai nuo potencialaus finansinio nuostolio [13];
- draudimas – tai nukentėjusiojo patirtų nuostolių atlyginimo būdas, pagrįstas jų persikirstymu daugeliui asmenų. Nuostoliai atlyginami iš draudimo rezervų, kaupiamų iš persikirstyme dalyvaujančių asmenų įnašų, kuriuos valdo draudimo bendrovės [14, p. 17].

2. Specifinis teisinis santykis, pavyzdžiui:

- draudimas – tai įstatymo ar sutarties pagrindu kilęs teisinis santykis, kurio turinį sudaro tam tikrų įvykių sukeltos materialinės žalos finansinis likvidavimas arba dėl tų įvykių atsiradusios pinigų reikmės tenkinimas bendromis tą žalą ar paramos reikmę patirti galinčių savarankiškų ūkinių vienetų jėgomis. Žalos likvidavimui ar reikmės tenkinimui iš draudėjų įnašų sudaromas piniginis rezervas, kuriuo disponuoja jo formuotojas – draudimo įmonė [15, p. 159–160];
- draudimas – tai asmens turtinių interesų, atsitikus tam tikriems įvykiams, apsaugos santykių sistema, panaudojant tam finansinius rezervas, formuojamus iš sumokamų draudimo įmokų [16, p. 3];
- draudimas – tai specifinis sandoris, išreiškiantis ekonominės rizikos pirkimą ir pardavimą [17, p. 30].

3. Ypatingos paskirties ūkinė veikla, pavyzdžiui:

- draudimas – tai ūkinė komercinė veikla, kuria draudimo sutarties pagrindu už draudimo įmoką prisiimama kitų asmenų nuostolių rizika ar kitaip siekiama apsaugoti šių asmenų turtinius interesus įvykus draudiminiams įvykiams, asmenų turtinių interesų apsaugai panaudojant draudiko skaičiuojamus draudimo techninius atidėjinius dengiantį turtą ir kitą turtą [18];
- draudimas – tai ekonominė ūkio subjektų veikla, kuriai būdingas kolektyviškumas, ekonomiškumas, poreikio egzistavimas, atsitiktinu-

mas, išmatuojamumas bei pačios rizikos (pavojaus) egzistavimas [19, p. 37–42];

- draudimas – tai ypatinga ekonominės veiklos rūšis, susijusi su vienu draudimo santykių dalyvių – draudėjų – turtinių interesų pažeidimo rizikos persikirstymu, atliekamu kitų specializuotų draudimo santykių dalyvių – draudikų (draudimo įmonių), kaupiančių (akumuliuojančių) draudimo įmokas, sudarančių draudimo rezervus ir mokančių draudimo išmokas draudiminio įvykio atveju pažeidus apdraustus turtinius interesus [20, p. 15, 17].

Atsižvelgiant į pateiktas nuomones, galima būtų nustatyti šiuos draudimą apibūdinančius požymius, kurie leistų šią specifinę veiklą išskirti iš kitų ūkinių veiklų:

- draudžiant atsiranda finansiniai persikirstymo santykiai, sąlygoti tikimybinio draudimo rizikos pobūdžio ir galimybės atsitikti draudiminiam įvykiui, galinčiam padaryti materialinės ar kitokios žalos;
- draudimui būdingi uždari persikirstymo santykiai tarp jo dalyvių, susiję su solidariu kelių asmenų patirto nuostolio paskirstymu visiems draudime dalyvaujantiems asmenims. Šiuo tikslu iš draudimo dalyvių įnašų formuojamas specialus piniginis tikslinės paskirties rezervas (techniniai atidėjiniai);
- nuostolių paskirstymas vyksta tiek tam tikru laiku, tiek tam tikroje teritorijoje. Kuo didesnėje teritorijoje ir kuo ilgiau trunka šis procesas, tuo efektyviau persikirstomas tikslinės paskirties rezervas;
- lėšų, sukauptų tikslinės paskirties rezerve, grįžimas (asmuo, mokantis draudimo įmokas ir tokiu būdu prisidedantis prie tokio rezervo formavimo, tam tikromis aplinkybėmis įgyja teisę reikalauti, kad iš šio rezervo būtų mokamos išmokos¹).

Apibendrinant siūloma **draudimą** apibrėžti kaip *visumą uždaru persikirstymo santykių tarp jų dalyvių, kurių metu iš piniginių įnašų formuojamas tikslinis fondas, skirtas atlyginti galimą nuostolį ar išmokėti kompensaciją.*

Atkreiptinas dėmesys, kad ši draudimo samprata apima tik rizikinio pobūdžio komercinio draudimo sritį ir netaikytina valstybiniam socialiniam bei privalomajam sveikatos draudimui. Pastarieji laikytini *pseudo* arba *kvazi* draudimais, kadangi persikirstymo santykiai tarp dalyvių nėra uždari, pajamos persikirstomos pagal iš anksto žinomą schemą, o ne pagal draudiminio įvykio faktą; atlieka socialinės politikos funkciją; veikia nekonkurencinėje aplinkoje; neleidžia individui pasirinkti [21]. Kaupiamojo (ne rizikinio) pobūdžio draudimo veikla (pavyzdžiui, pensijų kaupimo veikla, kai kurios

¹ Aprašant specifinius draudimą apibūdinančius požymius, vartojamos asmenų sąvokos turinys apima ne tik draudėjus, bet ir draudimo įmokų mokėtojus, apdraustuosius bei bet kuriuos draudimo išmokas turinčius teisę gauti asmenis (pavyzdžiui, naudos gavėjus ar nukentėjusius trečiuosius asmenis).

gyvybės draudimo rūšys [22]) veikia labiau kaip taupymo instrumentas, savo paskirtimi artimesnis bankų indėliams ar investavimo veiklai, todėl tiriamos problemos kontekste kriminologiniu požiūriu tikslinga draudimo sampratos turinį apriboti tik ta komercinio draudimo sritimi, kuri yra rizikinio pobūdžio.

II. NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ DRAUDIMO SRITYJE SAMPRATA

Draudimo veiklos esmė ta, kad vienas draudimo santykių subjektas – draudimo įmonė – už tam tikrą mokesčių (draudimo įmoką) kitam draudimo santykių subjektui – draudėjui (apdraustajam) – suteikia draudimo sutartyje suldytą draudimo apsaugą, kuria garantuojama draudimo išmoka (mokama iš draudimo įmokų sukauptų techninių atidėjinių) draudiminio įvykio atveju draudėjui (apdraustajam, nukentėjusiam trečiajam asmeniui) patyrus žalą dėl turtinių interesų pažeidimo. Tam, kad būtų įgyvendinta draudimo apsauga, kuri suprantama kaip draudimo naudos gavėjo teisė reikalauti ir draudimo įmonės pareiga atsitikus draudimo sutartyje numatytam įvykiui (draudiminiam įvykiui) mokėti draudimo išmoką pagal draudimo sutartyje numatytas sąlygas, be bendrųjų sutartinei atsakomybei būdingų sąlygų, turi būti įvykdyti ir specifiniai reikalavimai [23, p. 6]:

- draudiminis įvykis turi būti atsitiktinis (tai reiškia, kad įvykio atsitikimas yra tik tikimybinio pobūdžio, bet jokiū būdu ne neišvengiama realybė);
- žalą galima įvertinti pinigais (draudimo išmoka mokama iš techninių atidėjinių, sukauptų iš gautų draudimo įmokų, t. y. pinigais);
- žalos atlyginimo poreikis turi būti objektyvus (tai reiškia, kad draudėjas turi būti teisėtai suinteresuotas žalos atlyginimu, kadangi draudimo paskirtis – atlyginti padarytą žalą, o ne tapti draudimo išmokos gavėjo pasipelnymo šaltiniu);
- turi būti įgyvendinamos draudiminio įvykio prevencijos ir padarinių šalinimo priemonės (tai reiškia, kad draudiminę apsaugą įgijusiam asmeniui išlieka visos pareigos, kurias jis vykdydamas išvengti ar sumažinti žalą, – pvz., transporto priemonės draudimas nuo vagysčių nereiškia, kad draudėjas gali palikti tokią transporto priemonę neužrakintą arba neįjungęs apsaugos priemonių, kadangi tai siaurintų vagystės prevencinių priemonių apimtį).

Kurios nors iš šių sąlygų nebuvimas leidžia kvestionuoti draudimo apsaugos legitimumą ir sukuria pagrįstas prielaidas įtarti, jog vieno ar kelių draudimo sistemos dalyvių elgesys turi nusikalstamos veikos požymių.

Dažniausiai tokių veikų skiriamasis bruožas yra apgaulė, kuri naudojama siekiant imituoti sąlygas, būtinas įgyvendinti draudimo apsaugą. Galbūt dėl šios priežasties literatūroje, nagrinėjančioje nusikalstamų veikų draudimo srityje problematiką, paplito nuostata tapatinti su draudimu susijusių nusikalstamų veikų ir sukčiavimo

draudimo srityje sąvokas. Pavyzdžiui, V. Mitrochinas sukčiavimą draudime apibrėžia kaip nusikalstamą draudimo sutarties subjektų elgesį, pasireiškiantį siekiu apgaulė ar piktnaudžiaujant pasitikėjimu gauti draudimo išmoką arba sumokėti mažesnę nei priklauso draudimo įmoką, nuslėpti svarbią informaciją sudarant draudimo sutartį ar jos galiojimo metu, taip pat draudimo įmonės nemotyvuotu (t. y. neparemtu įstatymu ar draudimo sutartimi) atsisakymu mokėti draudimo išmoką, jei dėl to draudimo sutarties subjektai įgyja galimybę neteisėtai ir neatlygintinai praturtėti [24, p. 6–7]. Šis apibrėžimas nėra tikslus, kadangi juo yra daugiau apibūdinami (beje, neišsamiai) nusikalstamų veikų įgyvendinimo būdai, tačiau nėra pateikiama pati nusikalstamų veikų draudimo srityje samprata. V. Laričevo nuomone, visą nusikalstamų veikų draudimo srityje spektrą galėtų apimti *sukčiavimo* sąvoka, kadangi visų nusikalstamų veikų draudimo srityje sudėty yra panašios savo objektyviaja puse [25, p. 7]. Ši nuomonė nėra nauja, nes daugelyje užsienio valstybių nusikalstamos veikos draudimo srityje priskiriamos sukčiavimui (vok. *Versicherungsbetrug*, angl. *insurance fraud*). Pavyzdžiui, viena išsamiausių sukčiavimo sampratų, kurią galima laikyti viena iš galimų sukčiavimo klasifikacijų pagal šių nusikalstamų veikų įgyvendinimo būdus, pateikta JAV Jutos valstijos kodekse. Šiame kodekse teigiama, kad [26]:

- asmuo sukčiauja draudimo srityje, jei jis, siekdamas apgauti, suteikia draudimo įmonei bet kokio pobūdžio žinomai melagingą, neišsamią arba klaidingą informaciją apie bet kokį faktą, svarbų draudimo sutarčiai sudaryti arba įvykiui administruoti, taip pat jei gauna kokią nors naudą iš žinomai apgaulingos veiklos, susijusios su draudimu;
- paslaugų tiekėjai sukčiauja draudimo srityje, jeigu jie, siekdami apgauti, sąmoningai pateikia sąskaitą už nesuteiktas prekes ar paslaugas arba jeigu jų kaina smarkiai viršija sumas, įprastai mokamas už tokias prekes ar paslaugas, taip pat jeigu gauna kokią nors naudą iš žinomai apgaulingos veiklos, susijusios su draudimu;
- draudimo įmonė sukčiauja draudimo srityje, jeigu ji, siekdama apgauti, sąmoningai nuslepia arba suteikia melagingą ar klaidingą informaciją, susijusią su draudimo sutarties sudarymu, vykdymu, draudiminės apsaugos mastu arba įvykio administravimu, kitų pareigų vykdymu, taip pat jeigu gauna bet kokią naudą iš žinomai apgaulingos veiklos, susijusios su draudimu.

Taigi JAV teisės požiūriu, sukčiavimu draudimo srityje laikytina bet kokia tyčinė apgavystė, padaryta draudimo įmonės ar draudimo tarpininkų arba prieš juos, siekiant gauti neteisėtos finansinės naudos [27, p. 273]. Ji gali būti įgyvendinta tiek sudarant draudimo sutartį, įvertinant draudimo riziką, tiek draudiminės apsaugos galiojimo metu [28, p. 9]. Pačia plačiausia prasme tai apima bet kokią su draudimu susijusią nusikalstamą veiką, pagrįstą apgaulė [29]. Ši sukčiavimo samprata Lietuvos kontekste apimtų nemažai nusikalstamų veikų, aprašytų Baudžiamajame kodekse [30] (pavyz-

džiui, sukčiavimą, turinės žalos padarymą apgaule, apgaulingus pareiškimus apie juridinio asmens veiklą), o tai galėtų sumenkinti šio negatyvaus reiškinio kriminologinio tyrimo efektyvumą. Tik kartu nagrinėjant įvairių sudėčių nusikalstamų veikų raišką draudimo srityje galima sudaryti prielaidas prevencinių priemonių, padedančių efektyviai užkardyti aptariamas nusikalstamas veikas, sistemos kūrimui, kadangi būdingas šių veikų požymis – apgaulė – ir panašus priežasčių kompleksas leistų tomis pačiomis prevencinėmis priemonėmis užkardyti skirtingas nusikalstamas veikas. Kartu būtų apimta daug nusikalstamų kėsinių draudimo sistemos elementų atžvilgiu ir nustatytos šio neigiamo reiškinio prevencijos kryptys. Kita vertus, tai leistų tobulinti ir egzistuojančias baudžiamosios teisės normas.

Kadangi nekorektiška visas draudimo srityje padaromas nusikalstamas veikas priskirti prie sukčiavimo, nes tokių nusikalstamų veikų ratas yra platesnis, kyla poreikis išskirti tam tikrus kriterijus, padedančius vieną ar kitą nusikalstamą veiką priskirti prie tų veikų, kurios padaromos draudimo srityje. Kadangi draudimo paslaugos priskirtinos prie finansinio tarpininkavimo paslaugų sektoriaus, kuris yra svarbi valstybės ekonomikos sudedamoji dalis, nusikalstamos veikos draudimo srityje visų pirma turėtų būti priskirtinos prie ekonominių nusikalstamų veikų grupės¹, nes kėsintis į draudimo santykius žala padaroma visai valstybės ekonominei sistemai [31, p. 57; 32]. Susijusiomis su draudimu turėtų būti laikomos tokios nusikalstamos veikos, kurių padarymu siekiama:

- tiesiogiai padaryti žalą draudimo sistemos elementams (draudimo įmonėms, draudėjams ar valstybei). Žala dažniausiai padaroma „prisidengus“ draudimo veiklos specifika, pasinaudojant galimybe savo nusikalstamą veiką išoriškai paslėpti įprastinėmis procedūromis ar nukentėjusiųjų negalėjimu patikrinti tam tikrų aplinkybių, susijusių su nusikalstama veika;
- sudaryti prielaidas tokiai žalai atsirasti. Prielaidos tokiai žalai atsirasti dažniausiai sukuriamos nusikalstamomis veikomis, kurių padariniai turi reikšmės draudimo veiklai ir kenkia draudimo sistemos elementams arba sudaro sąlygas tokiems padariniams kilti;
- užmaskuoti ar nuslėpti padarytas minėtas nusikalstamas veikas.

Taigi manytina, jog prie **nusikalstamų veikų draudimo srityje** turėtų būti priskiriamos *tyčinės nusikalstamos veikos, padaromos dėl savanaudiškų paskatų, kuriomis kėsinamasi į draudimo santykius, pažeidžiant normalų draudimo sistemos funkcionavimą, trukdant įgyvendinti draudimo funkcijas, pakertant pasitikėjimą draudimo institutu bei kitaip padarant žalos draudimo santykių dalyviams.*

¹ Bendriausia prasme šiuos nusikalstamus galima apibūdinti kaip nusikalstamas veikas ekonomikos srityje, kuriomis kėsinamasi į valstybės bei gyventojų ekonominius interesus, nuosavybę, ūkinę, komercinę, finansinę veiklą bei intelektinės veiklos produktus.

IŠVADOS

1. Draudimo prigimties aiškinimo koncepcijų yra daug, tačiau nė viena iš jų nepateikia modernios draudimo sampratos, priimtinos nagrinėjant nusikalstamų veikų raišką šioje srityje.

2. Svarbiausi draudimą apibūdinantys požymiai: uždari finansiniai teštinio pobūdžio perskirstymo santykiai tarp jo dalyvių; tikimybinis draudimo rizikos pobūdis; tikslinio fondo formavimas, kurio paskirtis – iš visų draudimo santykių dalyvių surinktų lėšų atlyginti už patirtus nuostolius ar išmokėti kompensaciją nukentėjusiems. Taigi draudimas – tai visuma uždarų perskirstymo santykių tarp jų dalyvių, kurių metu iš piniginių įnašų formuojamas tikslinis fondas, skirtas išmokėti kompensaciją ar atlyginti už galimą nuostolį.

3. Nors mokslinėje literatūroje nėra vieningos nuomonės, kokios veikos laikytinos nusikalstamomis draudimo srityje, tačiau visuotinai pripažįstama, kad joms būdingas bendras požymis – apgaulė.

4. Prie nusikalstamų veikų draudimo srityje derėtų priskirti tyčines nusikalstamas veikas, padaromas dėl savanaudiškų paskatų, kuriomis kėsinamasi į draudimo santykius, pažeidžiant normalų draudimo sistemos funkcionavimą, trukdant įgyvendinti draudimo funkcijas, pakertant pasitikėjimą draudimo institutu bei kitaip padarant žalos draudimo santykių dalyviams.

LITERATŪRA

1. **Draudimo** apgavystė asmeniniuose draudimuose. – Munich: Munich Re, 1994.
2. **Fraud** and buildup in auto injury claims: pushing the limits of the auto insurance system. – Wheaton: IRC, 1996.
3. **Defense** counsel journal. January, 1997.
4. **Dornstein K.** Accidentally on purpose. – New York: St. Martin's Press, 1996.
5. **Francis J.** Annals, anecdotes and legends: a chronicle of life assurance. – London: Longman, Brown, Green and Longmans, 1853.
6. **Серебровский В. И.** Значение и понятие страхования // Страхование право. 1998. № 1.
7. **Рейтман Л. И.** Страхование дело. – Москва: Банковский и биржевой научно-консультационный центр, 1992.
8. **Серебровский В. И.** Значение и понятие страхования. – Москва: Анкил, 1995.
9. **Воблый К. Г.** Основы экономики страхования. – Москва: Анкил, 1995.
10. **Gobbi F.** L'assicurazione in generale. 1998.
11. **Vaughan E. J.** Fundamentals of insurance: a text for Massachusetts insurance personnel. – Massachusetts: MAIAB, 1973.
12. **Бепірштытэ Н., Сіманавічэненэ Ж.** Draudimo raida Lietuvoje: Mokomoji knyga. – Kaunas: Mažasis prekeivis, 1999.
13. **Encyclopedia** // <http://www.reference.com/browse/wiki/Insurance>. Žiūrėta: 2005-12-15.
14. **Шахов В. В.** Введение в страхование: экономический аспект. – Москва: Финансы и статистика, 1992.
15. **Lietuviškoji** tarybinė enciklopedija T. 3. / Mokslinė red. taryba: J. Aničas, V. Areška, A. Barkauskas ir kt. – Vilnius: Mokslas, 1978.

16. **Александров А. А.** Страхование. – Москва: ПРИОР, 1998.
17. **Gronskas V.** Ar įmanoma parduoti riziką? // Aljansas. 1996 m. rugsėjis.
18. **Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas** // Valstybės žinios. 2003. Nr. 94.
19. **Čepinskis J., Raškinis D., Stankevičius R.** ir kt. Draudimas. – Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros ir mokslo švietimo centras, 1999.
20. **Страхование** от А до Я. Книга для страхователей / Под ред. Корчевской Л. И., Турбиной К. Е. – Москва: Инфра-М, 1996.
21. **Steponavičienė G.** Draudimo veiklos galimybės ir ribos / Konferencijos „Europos patirtis – draudimo paslaugų plėtros Lietuvoje galimybės“ medžiaga, 2005.
22. **Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos** 2004 m. kovo 23 d. nutarimas Nr. N-33 Dėl gyvybės draudimo šakos ir ne gyvybės draudimo šakos draudimo grupių aprašymo patvirtinimo // Valstybės žinios. 2004. Nr. 47.
23. **Шахов В. В.** Страхование: учебник. – Москва: Юнити, 1997.
24. **Митрохин В. К.** Внимание! Страхование мошенничество. – Москва: Люкс-арт, 1995.
25. **Ларичев В. Д.** Мошенничество в сфере страхования: предупреждение, выявление, расследование. – Москва: ФБК-ПРЕСС, 1998.
26. **Insurance fraud act of Utah** // http://www.ifd.state.ut.us/Insurance_Fraud_Act/insurance_fraud_act.htm, 2005 11 22.
27. **Derrig R. A.** Insurance fraud // The Journal of Risk and Insurance / 2002. Vol. 69. No. 3.
28. **CAIF.** Definition of insurance fraud // Insurance fraud investigator. July '98.
29. **What is insurance fraud?** // Fraud division, California department of insurance. <http://www.insurance.ca.gov/FRD/WhatInsFrd.htm>. Žiūrėta: 2004-12-18.
30. **Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas** // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89.
31. **Федоткин Д. В.** Организационно-экономические аспекты борьбы с преступностью в страховой сфере / Дисс. канд. юрид. наук. – Москва: Академия Управления МВД России, 2001.
32. **Burda R.** Nusikaltimai ekonomikai: sampratos modeliavimas ir šiuolaikinė tyrimo metodikos koncepcija / Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2000.

THE PROBLEM OF CRIMINOLOGICAL CONCEPTION OF INSURANCE CRIME

Dr. Tomas Rudzkis

Assoc. Prof. Dr. Artūras Panomariovas

Mykolas Romeris University

S u m m a r y

The issue studied in the article concerns insurance crime. In order to reveal the content of this conception there are features of insurance analysed, concepts of insurance nature as well as notions of insurance met in various literature presented, definition of insurance is formulated. The authors restrict themselves to disclosure of conception of risk-based commercial insurance leaving unstudied insurance relations in the field of state social insurance or compulsory healthcare insurance, since this approach is more appreciated from the criminological point of view when relates to analysis of insurance crime. Otherwise the conception of insurance would be too abstract and, consequently, the results of criminological research regarding the causality of crimes in question as well as establishment of tendencies of insurance crime prevention would be less efficient and functional.

The article also provides for the review of conception of insurance crime found in literature. There is also stated that no one of those do not properly reveal the scope of illegal activity observed in the field of insurance thus prohibiting from comprehensive criminological analysis of this issue.

The authors have analysed the topic and came to the following conclusions. Insurance should be defined as an aggregate of closed relations of redistribution among participants of those, when the purposive fund is being populated from monetary contributions reserved for possible payout or compensation. The scope (conception) of insurance crime should cover all intentional illegal activity committed with mercenary incentive, which infringe insurance relations violating proper functioning of insurance system, preventing from realization of insurance functions, undermining confidence of institution of insurance or otherwise causing losses to the participants of insurance relations.

Keywords: insurance, features of insurance, insurance fraud, insurance crime.